

«İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı» oldukça sevinç yarattı bu camiada. Bu işin esnaflığını yapandan, politik hesaplar peşinde koşana, bu arada bilimsel çalışmaya, metodik eğitime gerçekten inananlara kadar pek çok kimse hoca olarak alındı. Ve kısa zamanda temelde çürük bir yapıyı yeniden üreten bir kuruluş haline geldi

okul. Hattâ diplomalı assolistler, disco-fasil öncülerini falan yetiştirdi. Bu ortamın sağladığı asgari fırsatları değerlendiren bir avuç insansa metot yazmaya, beste denemeleri yapmaya, öğrencileriyle yakından ilgilenmeye girişti. Ancak bunların «münferit» çabalar olmaktan öteye gittiği söylenemez. Tıpkı bir Ferit Alnar'ın çıkıp «Kanun

Konçertosu» bestelemesi gibi; tıpkı ilk icrasından ancak yaklaşık 30 yıl sonra bir başka yetenekli kanununin bu eseri çalabilmesi gibi; tıpkı bu eseri çalabilecek bir üçüncü solistin belki bir 30 yıl sonra çıkabileceği gibi...

FERRUH GENÇER

Birikim 60/61

Birikim 60/63

okurlardan...

LENİN, L. SAVE, L. SAVE ELEŞTİRİSİ VE HEGEL DİYALEKTİĞİNE BİR YAKLAŞIM

Birikim Dergisi'nin 12. sayısında «Sınıf Mücadelesi ve Hegel Diyalektiğinin Marksist Görüşle Ayaklar Üstüne Oturtulması» başlığıyla L. Save'nin bir yazı-birlikte yayınlandı.

L. Save yazısına *Kapital*'in 2. baskısına son sözünden Marx'tan bir alıntıyla başlıyor: «Diyalektiğin Hegel'de içine düştüğü yanılsama, Hegel'in diyalektiğinin işleyiş biçimlerini geniş ve bilinçli bir şekilde tasarlayıp açıklamasını engellememiştir hiç bir zaman. Hegel'in Diyalektiği başaşağı duruyor. Özemsal (Mistik) kılıf içindeki akılcı (Rasyonal) çekirdeği farkedebilmek için Hegel'in diyalektiğini ayakları üstüne koymak gerekir.»

Evet Marx böyle dedi ve yaptı. L. Save'de bu konuda üzerine düşeni yapmak için yukarıdaki alıntıyı veri alıyor, alıntıyı yoruma çalışıyor. L. Save: «Onlar (Marx ve Engels, E.G.) burada sözkonusu olan materyalist görüşle ters yüz etme işleminin **gerçekte ters yüz olan birşeyi** (abc) ters yüz etme, yani düzeltme «ayakları üstüne koyma» işlemi olduğunu açıkça belirtmişlerdi.» der demez eleştirmen telaşa kapılıyor ve: «Yani **gerçeklik** (abc) Hegel'de ters

yüz olmuştur, bunu bir daha ters yüz etmekle yeniden gerçekliği bulmuş oluruz. Bu sözler Hegel'i Marksizme kabul etmek için yeterli bir formül gibi görünmüyor bize» deyip noktallıyor. Bence zaten L. Save de Marksizme yeni bir filozof kazandırmak amacıyla tartışmıyor. Hegel kendinden önceki tüm idealist felsefelerin toparlayıcısı ve büyük bir idealist filozof olarak yaşadığı burjuva toplumda burjuvazinin değirmenine su taşıyarak görevini yerine getirdi. Ama ne varki «kendinde şeylerin bilinebilirliğini» savunuyor oluşu, dolayısıyla (örneğin Kant «imana yol açmak için bilimi alçaltırken») —bilginin tanrının bilgisi olması idealist yargısıyla hareket etse de— «Bilimi yükseltici» (Lenin) bir rol oynamasıyla diğer idealist filozoflardan ayrı ele alınmalı, ayrıca «Diyalektiği, karşıt olanı birliği içinde kavrama» temel anlayışına uyarlı bir biçimde çözümlenmeğe çalıştığından dolayı dâhiliği teslim edilmeli, ondan öğrenmek anlamında alınabilecek ne varsa alınmalıdır.

L. Save söz konusu alıntıda Hegel'in **gerçekliği ters yüz ettiğini** söylemiyor. Bu doğrudur ama L. Save'in söylediği, tartıştığı değildir. Hegel diyalektiğinin **gerçekte ters yüz olduğunu** söylüyor. Bu ikisi farklı şeylerdir. Niye gerçekte ters yüzdür Hegel

diyalektiği? Çünkü Hegelci idealist zeminde diyalektik sınırtaktır, tıpkı mekanik materyalizmde mekanizmin sınırtması gibi. Hegel idealist bir tarzda yorumladığı dünyayı diyalektik olarak kavrama uğraşındadır. Diyalektiği Hegelci idealist zeminden çekip çıkarmak gerekir. Örneğin şöyle:

«Varlık ve öz kavramın momentleridir» (Hegel)

«Tersine çevirelim bunu, beynin en yüksek ürünüdür kavramlar» (Lenin) Aslında sadece gerçeklik değil «gerçeklik» kavramı bile Hegel'de ters yüz olmuştur. Ama gerçekliği ters yüz etmenin sorumluluğu yalnız başına Hegel diyalektiğinde değil —Diyalektiğe idealizmin ettikleri de hesaba katıldığında— bir bütün olarak Hegel felsefesindedir. Diyalektik ve materyalizmin biri olmazsa olmaz türünden bir felsefi bütün oluşturmaları bence Hegel felsefesi için sözkonusu olamaz. Hegel'de diyalektik ve idealizm birbirlerini tamamlamaz, tam tersine birbirlerine çelişik bir konum arzeder. İşte onun için Lenin tanrının bahsettiği bilgiyle de olsa Hegelciliğin bilimi yükselttiğini söyler. İşte onun için Lenin, Hegel'in «Mantık bilimini okurken «Çok güzel! Ama mutlak ide'nin ve idealizmin ne işi var burada?» diye Hegel'e sitem eder.

L. Save'nin metninin eleştir-

meni: «Ayrıca bütün ideolojilerin gerçekliğin belli bir biçimde çarpıtılmış biçimi olduğunu baştan kabul ettiğimize göre bu anlamda bir «akılcı çekirdek» nasıl olsa bütün idealistlerde bulunur. O halde Hegel'in özgüllüğü nerede?» diye eleştirisine devam ediyor. Hegel'in özgüllüğünü bu yazı içinde koymaya çalışacağım. Ama diyalektik üzerine süren bir tartışmanın ansızın ideolojî tartışması düzeyinde yürütülmesine itiraz edilmez. Bu konuda Althusser'in şu sözlerinin uyarıcı olacağı kanaatindeyim:

«Felsefe soyutlama, akıllık ve sistem gözetme nitelikleri ile teorinin 'içinde' görünür, özgül ilişkilerle bağlı bulunduğu bilimin yakınındadır. Bilimden farklı olarak felsefe ideolojilerinin sınıf eğilimi yakın bir ilişki sürdürür ki bu ideolojiler son kertede politiktir ve teoriye ait değillerdir.»

Yazının devamında ilginç bir tartışma var. L. Save: «Akılcı çekirdek örneğin çelişme, aşma, olumsuzlamanın olumsuzlaması vb. kategorilerinde mi kendini gösteriyor?» diye sorarken, eleştirmen ise: «Bu soruların düşünülmesi bile, kendisinin başta koyduğu ters yüz etme işlemini geçersiz kılmaya yeter» diyerek bilinen savında ısrar ediyor. Şurası önemli vurgulanmalı ki çelişme, aşma, olumsuzlamanın olumsuzlanması kategorileri bir tarih açıklamasının kategorileri haline geldiğinde —ki Hegel'de geliyor— ulaşılacak bir tek yer vardır: Felsefi Hümanizm. Zaten Marksist felsefe bilimsel verilerle desteklenen tezlerinde tarih açıklamasında bu kategorileri yönsemeli olarak da olsa reddetmiştir. Hegel diyalektiğinin bu ters yüz edilirken içeriğinin değiştirileceği ya da tümünden atılacağı kategoriler özellikle bu kategorilerdir. Sıra tarih açıklamasına geldiğinde Hegel diyalektiğinden kendimizi ayırdetmesini bilmeli ve Lenin gibi «Marx ve Engels en büyük adımı doğruya doğruya bu alanda, bu bilimde (Tarih E.G.) attılar ve en çok burada ihtiyarladı Hegel, burada çağ dışı kaldı» diyebil-

meliyiz.

Hegel diyalektiğinin yapmadığı bir başka da: «Maddeden harekete, maddeden bilince diyalektik geçişi —özellikle ikincisini— anlamayı bilememiş olmasıdır.» (Lenin)

Ama yine de Hegel'de mistik bir kılıf içinden çıkarılıp ayakları üstüne konacak bir «akılcı çekirdek» olmalı. Yoksa niye Lenin «Marx Hegel diyalektiğini akla uygun şekli içinde çevirerek ekonomi politiğe uyguladı» ya da «gerçekten de mantıksal formların ve yasaların boş bir zarf değil, nesnel dünyanın yansıması olduklarını ispatlamıştır Hegel. Daha doğrusu ispatlamamıştır da dahice bulmuştur» desin? Niye diyalektik tanımını olduğu gibi Hegel'den alsın.

Hegel'in «çelişki her türlü hayatın ve her türlü hareketin köküdür» vs. şeklindeki çelişki üzerine sözlerine dikkati çekip, bu akılcı çekirdeği şöyle ortaya koyuyor Lenin: «Hareket ve 'öz hareket', 'değişme', 'hareket ve hayatîyet', 'her türlü öz hareketin ilkesi', 'Hareket'e ve 'eylem'e götüren 'dürtü' —Ölü varlığa karşı— Hegelciliğin, o soyut ve anlamsız (ağır, saçma) Hegelciliğin, özünün burada olacağı kimin aklından geçirdi ki? Anlamak, keşfetmek, açıklamak, artırmak gerekiyordu bu özü ve işte Marx'la Engels'in yapmış oldukları da budur.»

L. Save de sorunu buna yakın bir konumda koyuyor.* Marx ve Hegel'de çelişki anlayışının birer karşılaştırmasını yapıp, ayrılık noktalarını belirtiyor. Çelişme anlayışlarının temelden farklı olduğunu vurguluyor ve: «toparlamak gerekirse» diyor «Marksist düşünce antagonizm

* L. Save bir yandan Marx ve Engels'in Hegel'in kategorilerini dönüştürmüş bir mantığa göre ve Hegel'den farklı olarak kullandığını yazarken bir yandan da karşıtlıkla, antagonizmi eşitleyerek hataya düşüyor. Her karşıtın uzlaşır nitelikte olmadığını bazı karşıtların antagonist nitelikte olduğunu keşfinin marksizme aitliğini vurgulamıyor.

kategorisinde odaklanmaktadır, antagonist çelişme «akılcı çekirdek»in temel ögesidir, bu öge Hegel diyalektiğinin materyalist anlayışla tersine çevrilmesiyle ortaya çıkmıştır. (abc)» Eleştirmen ise tartışmanın başında koyduğu sınırlamalarla her ne pahasına Hegel'den bir şey öğrenilemez anlayışını ispatlama mantığıyla hareket ediyor ve aslında L. Save'in sözlerinden hiç bir şey anlamadığını ispata girişiyor: «Bu da bize Hegel'in «akılcılığının» çok «başsağığı» bir açıklaması. Çünkü «antagonizm» bu anlamda Hegel'de olmayan bir kavram. Ama antagonizm içermeyen bir sistemi tepe üstü çevirmekle içinde antagonizm kavramının düşeceğini ummak da biraz garip bir iyimserlik oluyor.» diyerek bitiriyor.

Halbuki L. Save tartışmanın başında şöyle bir ihtiyat kaydı koymuştu: «Ayakları üstüne oturma yalnızca akılcı çekirdeği ortaya çıkartmakla kalmıyor. Aynı zamanda —kısmen de olsa— akılcı çekirdeği bozuyor, değiştiriyor.»

Sorun oldukça açık. Evet antagonizm Hegel terminolojisinde yok. Zaten idealizmin fidesinde yetişen, tarih açıklamasında çağ dışı kalan diyalektikten daha fazlası beklenemez. Ama «Çelişki her türlü hayatın ve her türlü hareketin köküdür» diyalektik anlayışı Hegelci zeminden materyalizme aktarıldığında —çelişme anlayışının idealist yanları örneğin çelişmelerin sürekli uzlaşırılığı vs. budanarak— diyalektik gerçek kimliğine bürünecek ve kendi özgül kavramlarını üretecek, bilimsel kopuşa yol açacak bir felsefi kopuş gerçekleştirecekti. Öyle oldu. Artık Hegel idealizmine karşı mücadelenin yanında Hegel'den öğrenmenin gerekliliğini de kavramalıyız. Çok kesin bir dille Lenin, Hegel'in Mantık'ı tümüyle iyice incelenmediğinde Marx'ın Kapital'inin anlaşılamayacağını, dolayısıyla «Hiçbir Marksist ondan yarım yüzyıl sonra bile Marx'ı anlamış değildir» derken ne ölçüde haklıydı? Biz de 150 yıl sonra bile Marx'ı anlayama-

Birikim 60/62

yanlardan olmayalım?

Bu arada eleştirmenin bir terminoloji hatası yaptığını belirtmeyelim. «Hegel'de karşıtlık aynı zamanda özdeşlik demektir. Bunu da marksizm içinde düşünmek zordur. Çünkü marksizmde karşıt olanın, örneğin burjuvazi ve proletaryanın aynı zamanda «özdeş» olabileceğini düşünmek imkânsızdır. Ama Hegel'de toparlayıcı kavram «insan» olduğu için «sınıfta» bunun içinde eritilebilir» diyor eleştirmen.

Hegel'in sınıflararası karşıtlığa nasıl baktığı ya da bakmadığı ortada. Ama Hegel bu karşıtlık anlayışıyla sınıfları özdeşliyor dendiğinde iş değişir. Hegel ve Marksizm karşıtların özdeşliğinden söz ediyor, ama özdeşlik, karşıt iki şeyin bir veya aynı olması anlamına gelmiyor —gelmiş olsaydı çelişki zaten olmazdı—. «Karşıtların özdeşliği (=birliği, düşümdeşliği, eşdeğerliliği) doğanın, zihnin ve toplumun bütün fenomen ve süreçlerindeki çelişki, birbirlerini kar-

şılıklı olarak dışlayan karşıt yönsemelerin varlığının kabul edilmişidir.» (Lenin).

Hegel ise özdeşliği şöyle anlatır: «Yüksek olan alçak olmayandır. Yüksek olmak özellikle sadece budur = alçak olmamak ve bir alçak olduğu sürece vardır, yüksek. Alçak için de aynıdır bu. Her belirlemenin içinde karşıtı da bulunmaktadır. Baba oğulun başkasıdır ve oğul da babanın başkası ve herbiri de yalnızca başka'nın başkası olarak vardır. Ancak varlığı bunların bir de (abc) sürüp gidişidir.»

Görüldüğü üzere Lenin ve Hegel özdeşlik konusunda farklı dillerden konuşmuyorlar. Ve özdeşlikten birin ikileşmesini anlıyorlar. Bu konuda ayrıca Mao'nun «Teori ve Pratik»ine bakılabilir.

Kısaca toparlarsak: Hegelci felsefe durduğu felsefi hümanizm konumuyla marksizmle bağdaşmayan politik tavrını burjuvazinin yanında belirlemiş bir sis-

temdir. Ancak diyalektik üzerine Hegel'in oluşturduğu tezler belli ölçülerde idealist sistematığa eklenmişken daha çok ise bu sistematikle çelişir bir haldedir. Hegel idealizmiyle mücadeleyi görev bilen Marksistler, Hegel'in diyalektiğinden de öğrenmişler, Hegel diyalektiğinin akılcı çekirdeğini Marksist felsefe kendi içinde özümlemiş, onun idealist etkilenmelerini atmış ya da kategorilerine yeni bir içerik kazandırmıştır. Lenin'in şu sözleri bu süreci tanımlar niteliktedir: «Evensel hareket ve değişme idesi (1813 Hegel, Mantık) hayata ve topluma uygulanmadan önce bulunmuş, insana uygulanışı (1859 Darwin, Türlerin Kökeni) içinde ispatlanmadan önce topluma (1847 Marx, Engels, K. Manifesto) uygulanmış».

Ve unutmamalı: «Zekî idealizm (=Diyalektik idealizm) zekî maddeciliğe aptal maddecilikten çok daha yakındır.» (Lenin)

Birikim 60/63

DUYURU

Dergimizin bazı eski sayılarından elimizde hiç kalmamıştır. Bu yüzden ilk 5 cilt yapılamıyor. Aşağıya dökümünü yapacağımız sayıları adedine 75 lira vererek satın alacağımızı duyururuz.

Bunun yanısıra, halen elimizde bulunan ve şimdiye kadar 30 lira üstfiyatla satılan sayılar da yeni fiyat uygulamaları dolayısıyla 50 liradan satılacaktır.

Elimizde tükenmiş olan sayılar:

5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 23, 25 28/29 ve 39.